

LA CUEVA DEL PLANO (MONTANT, CASTELLÓ)

**Josep Lluís Viciano Agramunt
(Espeleo Club Castelló)**

Quan vam iniciar l'activitat excursionista en aquell Centre Excursionista de Castelló acabat de nàixer, els interessats per l'escalada en roca i l'Espeleologia prompte vam topar amb la falta de comprensió d'alguns dels veterans que hi havia. A més de les bromes, alguna volta clarament ens digueren a la cara que cap del grupet tenia algun títol per fer alguna cosa seriosa, sobretot en el món de l'Espeleologia. Però com es dia en teoria de l'escalada, on hi havia una voluntat, hi havia un camí, i nosaltres vam seguir el nostre. Hi havia molta labor a fer que no demanava cap mena de paperam i quan vam reaccionar ho demostràrem amb els nombrosos articles, publicats i no, que no tenien altre suport que l'activitat excursionista, sense altra titulació que eixa activitat, l'interès pel territori i pels seus pobladors al llarg dels temps.

També hi havia excessiva prudència per part d'ells en el camp de l'escalada i les seues pors volien fer-les nostres, sense aconseguir-ho. I pel que fa al món subterrani també hi havia molta ignorància sobre el tema i s'oblidava que si tens interès per una cosa arribes a tenir certa formació, prou per traure profit de les teues activitats sota terra. Com diuen, és formació d'arrel àcrata, espigolada d'allà d'on es pot i per això sense cap mena de document que l'avale. Que tindrà els seus buits, més que menys, però no els imposats per altres.

Els informadors.

En aquells primers temps alguna vegada sentíem parlar d'una cavitat del terme de Montant, on mentre hi feien alguna mena de treball van topar amb un dipòsit important de ceràmiques, entre les quals destacava un bon conjunt de peces de corda seca parcial. La primera nota que tenim sobre ella és de 20 d'octubre de 1960, d'una xarrada amb el boticari Calduch de les seues activitats excursionistes d'abans la guerra de 1936. Anàvem camí del primer aplec de la Joventut del País Valencià, a Lliria.

També ens parlà d'ella el Dr. Esteve Gálvez, que en les seues prospeccions arqueològiques es mogué per la comarca, i insistia en el de les ceràmiques de corda seca.

Ja molt després ens parlà d'ella el Dr. Rodríguez Culebras, canonge a Sogorb, que coneixia algun dels descendents del propietari de la cavitat, ben assabentats de la troballa per això.

A primeries dels anys 70 és Joan Tomàs i Martí, "Coloma", qui ens dóna informació sobre la cavitat, aquesta vegada molt precisa. Joan tenia un interès innat per l'arqueologia i a això s'afegien els coneixements que ajuntà en etapes de la seua vida, quan fou restaurador i antiquari entre altres

Figura 1: La cavitat en juny de 2016.

coses. Llavors la informació que aportà fou abundant, precisa com s'ha dit, pot dir-se que de primera mà, ja que quan s'assabentà dels treballs que s'havien fet en la cavitat es traslladà a Montant i contactà amb la gent que havia fet la troballa, va visitar la cavitat i va traure les seues conclusions per tal d'aclarir allò de l'amagament de les ceràmiques.

D'aquella visita tenia un caixó ple de testos de ceràmica de corda seca parcial, una de les notes parla d'una capsa de sabates, i mal aconsellat ho va cedir als medievalistes francesos que excavaven per ací i els materials van marxar a França, sense retorn. No sabem si s'arribarien a publicar. També tenia com un pitxer d'obra més arreu, que els propietaris de la cavitat tenien per posar aigua a les gallines. A més tenia més mostres, com testos decorats amb verd i morat.

De la cosa informativa hi ha uns afegits posteriors, quan vam contactar amb dos descendents del propietari de la cavitat, majors i un d'ells molt desconfiat, que alguna cosa més van aportar, com que en la cova "salían vinagreras y otras cosas, todo entero", entre altres coses.

Les dades orals.

Segons els informadors un marbrista de València tenia una relació amb una xica del poble; ignorem per quin motiu va pensar en

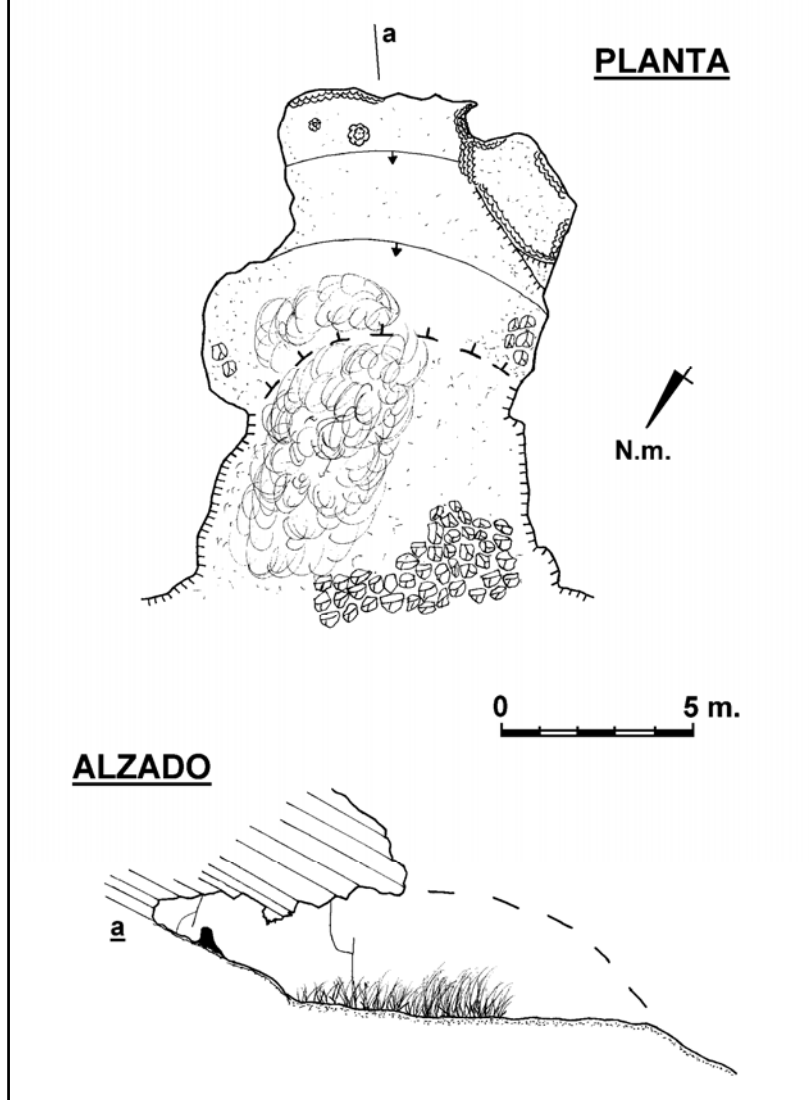
traure profit de les masses de formacions de la cavitat del Plano, i començaren els barrinats i voladures, i en una d'elles caigué una massa o cortina estalagmítica que amagava un racó de la cova, on aparegué un conjunt fantàstic de ceràmiques, medievals sobretot. Això de voler explotar les masses de concrecions s'ha fet en un parell de cavitats més, una la Cueva de Cirá, també de Montant, i l'altra la Cueva de la Moma, de Pavies, però en temps molt posteriors a la guerra. Es creia que les capes de carbonat càlcic de les formacions eren "ònix", evidentment de forma errònia.

Com ja s'ha dit, Joan Tomàs quan s'assabentà anà a Montant, però ell dia que ja ho havien desfet, però encara així va recollir els testos de corda seca i algunes mostres més. En la cavitat també va trobar un punxó d'os. Com ja s'ha dit, els amos de la cova li van donar una mena de pitxer de terrissa medieval islàmica, que ells usaven per posar aigua a les gallines. Entre els materials que s'havien trobat n'hi havia amb senyals d'ús.

Segons els informadors, dels materials apareguts van recollir un parell de banastes amb el que més els cridava l'atenció i ho van dur al poble, però com que ningú en feia cas, ho van tirar al riu o van fer punteria amb ells, a pedrades.

CUEVA DEL PLANO (Montán).

Topografia: Espeleo Club Castelló - 25/06/2016

que hi havia, sota una capa gran de formació; es veien els cranis, segons ell.

La cavitat.

X= 709260 / Y= 4433748
Z= 640 msnm / Fus= 30 T

La cavitat té la boca orientada al NW, penetra uns 6 metres, amb un ample d'uns 9 metres i el sostre a uns 3 metres en la boca ara (figura 1).

S'obre entre restes de vegetació de carrasquissos, pinar jove, argelagues, esparrugeres, etc, amb senyals ben visibles d'una crema. Contra la boca hi ha una massa de romigueres. La cova era més del doble del que ara hi resta, ja que en els treballs d'explotació de l'"ònix" es va destrossar més de mitja cavitat; la depressió allargada que hi ha davant d'ella és el que resta, amb les vores amb la roca trençada.

Encara que pareix que ara, per allò de la troballa, es coneix per Cueva de los Pucheros, en 3 de març de 1974 un dels propietaris ens va confirmar que el topònim era Cueva del Plano, com ja teniem anotat d'abans.

Sobre això de la troballa Joan comentava que buscaven el tresor i van trobar una fortuna, que van destruir per ignorància. I ell sabia de què parlava.

Sobre els materials que no van acabar malament, Joan parlava d'un catedràtic de València que estiuejava a la població i es féu amb un parell de peces, però no els va donar massa importància. Els fills contaven que a son pare l'enganyaren, que arribà a enviar peces a València, a una exposició, i ja no les va vore més. També que el secretari d'una entitat pública s'endugué peces senceres, per a que es veiera si tenien importància, i no les va tornar.

Les dades de "Coloma" acabaven amb la informació del parell d'enterraments que va dir

En l'accés a la depressió, a la dreta, hi ha un muntó del material que interessava als explotadors, l'abandonament del qual ja és un testimoni del poc èxit que va tenir el negoci. En alguns punts encara hi ha senyals dels barrinats per fer les voladures.

Els materials.

Com ja s'ha dit, en una de les voladures caigué una massa o cortina de formació que va deixar al descobert un gran conjunt de ceràmiques medievals, entre les quals destacaven les de corda seca parcial. La troballa no es va gestionar bé llavors i d'allò sols resten dades orals i testos molt abundants per la volta de la cavitat, malgrat el rebuscat que està el lloc. De la corda seca que és el que li donà anomenada sols es troba algun indici. I tam-

Figura 2: Testos dels voltants de la cavitat.

bé de les ceràmiques de més preu.

Sobre el lloc on van apareixer les terrisses, per alguna conversa amb els informadors pensàvem que podria ser pel tros que cobreix la massa d'esbarzers, però en una de les visites ens vam adonar d'un punt on hi ha, encara, testos soldats lateralment a una massa estalagmítica, pel fons de la cova.

La rebusca més intensa de les ceràmiques decorades ha deixat sobre el terreny més testos d'obra aspra o comuna. D'aquesta hi ha testos d'olla, anses geminades, etc. De la ceràmica de luxe hi ha indicis de corda seca parcial, esgrafiats després de la cocció, engalba blanca amb ratllats de manganés, ratllats en negre i òxid rogenç, un test vernissat i amb restes de decoració en verd i negre o morat, etc (figura 2).

Què podria ser la cavitat?

L'amic Joan Tomàs havia cavilat un parell d'explicacions a la presència de les ceràmi-

ques en la cavitat, les dues relacionades amb el món de la terrisseria. En una pensava que no massa lluny hi havia un forn terrisser i els operaris tenien la cavitat com a dipòsit; en uns temps revolts van amagar-hi els productes d'una cuïta i els seus atuells d'ús diari, per a traure-ho quan passés el perill, i ja no es va tornar a la cavitat, potser per ser els terrissers víctimes d'aquella inseguretad.

L'altra era que els terrissers anirien de camí amb la rècua de bèsties amb els seus productes, a fer mercat, i els va sorprendre la revolta. Llavors ho van amagar en la cova per recollir-ho després i ja no hi van tornar, víctimes també com en l'altre cas.

Les mateixes ceràmiques, de luxe o preu unes i d'obra aspra les altres, potser ho contradueixen. Les primeres demanen obradors especialitzats, mentre les altres les pot produir qualsevol terrisseria. A més les diferents ceràmiques sembla que cobreixen un espai llarg de temps.

Figura 3: Testos de corda seca parcial, esgrafiats, engalba i manganés.

També segons Joan, D. Manuel González Martí arribà a veure algunes peces, corda seca i així, i va pensar que la cavitat era l'habitatge d'un santó o eremita musulmà i allò eren les seues pertinències. Açò pot lligar amb l'obra comuna o aspra, que en alguna peça tenia senyals d'ús, però no amb l'abundància relativa de les ceràmiques de preu, corda seca parcial, esgrafiats, engalba i manganés, etc, (figura 3), que no te fan pensar en la vida austera, pobra, d'un eremita.

De totes formes cal pensar que el caràcter de la cova anava més cap a la cavitat sagrada o ritual, amb santó o no, que a l'amagador dels terrissers, puix la cova no té cap de les característiques de les cavitats-amagatall, ja que es veu de lluny i no té derivacions que passen desapercebudes.

D'entre les cavitats que es poden considerar rituals, algunes amb certesa i altres amb dubtes, podem triar tres tipus, segons com es dipositaven les ofrenes. Un és el pou o avenc interior de la Cueva del Dinero, a Toga; l'altre la cavitat descendent, com la cova de Mahoma, a Suera; i un més la Cueva de la Moma, a Pavieres, amb una derivació o racó amb un parell d'estalagmites, ara trencades, que se veneraven.

La Cueva del Plano s'assembla a aquest cas darrer. Cal pensar que una cavitat amb

unes masses grans de concrecions tindria un racó format per un o dos panys estalagmítics, o contra la roca mare, i allí es dipositaven les ofrenes votives, pareix que sols ceràmiques de més o menys preu segons la situació socio-econòmica de l'ofrenant. Amb la destrossa de la cavitat no podem saber si hi havia algun treball, com piquetes i regates per recollir l'aigua sanadora o ritual, cas de la Cueva del Dinero, la cova de Tronc a Artana,

etc.

La funció que complia la cavitat en el poblament de la zona s'oblidà en algun moment, cal pensar que per alguna mena de trencament total, com pot ser un canvi de les gents del territori, i això fa pensar que podria ser quelcom com l'expulsió dels moriscos, però caldria reunir més informació.

Haguera calgut que quan era hora s'hagués fet alguna cosa per salvar allò, que a més de l'interés del dipòsit arqueològic tenia l'afegit de ser un conjunt tancat, que haguera permès conèixer els inicis i el final d'aquell lloc, ritual sense dubte.

Bibliografía.

BARRACHINA IBÁÑEZ, A.M.; VIZCAINO LEON, D.; BRAVO HINOJO, E. (2013), "El destino quiso que se erigiera aquí ...". Evolución histórica del municipio de Montán, desde la Prehistoria a la Edad Moderna". *Quaderns de Prehistòria i Arqueologia de Castelló*, núm. 31. SIAP-Diputació de Castelló.

VICIANO AGRAMUNT, J.L. (2016), "Una cavitat ritual: la Cueva del Dinero, Toga". *BERIG*, núm. 16; revista del Espeleo Club Castelló.

VICIANO AGRAMUNT, J.L. (2017), "La Cova del Negre (Ribesalbes, Castelló)", *BERIG*, núm. 17; revista del Espeleo Club Castelló.